

Локальний вимір безпеки

Дбаючи про оборону, але скорочуючи підтримку громадянського суспільства, Європа послаблює основу, від якої залежать надійні партнерства

Спочатку скорочення допомоги відображається у вигляді цифр у бюджетах донорів. Згодом ми бачимо закриті програми, звільнених польових працівників, ослаблені місцеві організації, скасовані моніторингові візити й громади, активність яких майже не видно. На момент, коли політичні наслідки скорочень стають очевидними, увага медіа вже прикута до інших тем, а значна частина інфраструктури, якій завдали шкоди, припинила існування.

У 2025 році обсяги офіційної гуманітарної допомоги різко скоротилися, що стало найбільшим річним спадом за всю історію спостережень. Фінансування, підтримка найменш розвинених країн і двостороння допомога країнам Африки, що знаходяться на південь від Сахари, зазнали серйозного удару. Ці цифри часто вважаються фіскальними корективами, геополітичними перерозподілами чи симптомами внутрішнього тиску в країнах-донорах.

Насправді проблема не лише в тому, що від багатших країн до бідніших надходить менше грошей. Справа в тому, що в епоху перехресних криз донори послаблюють саме ті місцеві зв'язки, що роблять суспільства зрозумілими, відповідальними й стійкими.

Проблема не лише у закритті семінару, втраті звіту чи скасуванні навчання. Це послаблення спроможності суспільства розуміти себе.

У цьому маємо протиріччя. Європа дедалі частіше говорить мовою безпеки, стійкості та стратегічної відповідальності. Європейці інвестують в оборону, енергетичну безпеку, управління кордонами та готовність до криз. Проте якщо країни скорочують місцеві громадські мережі, що допомагають суспільствам виявляти випадки соціального відчуження, стежити за дотриманням прав людини та підтримувати довіру, то вони послаблюють глибші основи безпеки, які прагнуть захищати.

Співпрацю в галузі розвитку часто уявляють як передавання ресурсів: грошей, експертних знань, навчання, послуг, проєктів. Частково так воно і є. Але за найкращих умов така співпраця підтримує громадянську інфраструктуру, тобто місцеві організації, мережі довіри та механізми підзвітності, завдяки яким люди стають помітними одне для одного та для держави.

Особливо це стосується організацій людей із особливими потребами.

Під час роботи у сфері міжнародної інклюзії та підтримки громадянського суспільства, зокрема у співпраці з партнерами у Східній Африці, я зрозумів, що місцева організація, яка опікується питаннями особливих потреб, – це не просто отримувач грантів чи виконавець проєктів. Часто це один із найточніших інструментів суспільства для виявлення людей, яких офіційні системи просто не помічають.

Місцева організація може знати, хто з дітей не відвідує школу, хто з жінок із особливими потребами ховається, бо суспільство стигматизує їхній стан, до кого не дісталася гуманітарна допомога, які медичні послуги не є доступними, хто з місцевих чиновників прислухається до людей або які права існують лише на папері. Вона може знати, де транспорт теоретичний, де дані вводять в оману, а де обіцяли допомогти, проте руки не дійшли.

Коли така організація втрачає фінансування, то проблема полягає не лише у закритті семінару, втраті звіту чи скасуванні навчання. Вона означає послаблення спроможності суспільства розуміти себе.

Забезпечення функціонування демократії

Якщо дискусія щодо скорочення допомоги зосереджується лише на обсягах, то фокус її уваги звужується. Питання полягає не просто в тому, скільки коштів витрачається на допомогу, а в тому, які соціальні та демократичні можливості зникають, коли надання певних форм підтримки припиняється.

Громадянське суспільство на низовому рівні часто виконує роботу, яку складно оцінити, адже вона нерідко запобігає «невидимості», а не створює гучні події. Воно також перекладає права на місцеву мову, перешкоджає шкідливим нормам, звертається до людей, які не довіряють владі, допомагає громадам формулювати вимоги, надає попередження, які пропускають офіційні системи, та перетворює

страждання окремих людей на публічну інформацію.

Це не «м'яка» сила, а забезпечення функціонування демократії.

Європа не повинна плутати оборону з «глибинною» безпекою. Військова готовність, контроль кордонів та енергетична стійкість можуть стати необхідними у світі, який стає дедалі небезпечнішим. Але суспільство є безпечним не лише тому, що його держава здатна захищати територію. Воно є безпечним, коли люди не залишаються без підтримки з боку інституцій і зв'язків, які роблять суспільне життя можливим.

*Безпека послаблюється,
коли донори
відмовляються від
співпраці з невеликими
місцевими організаціями
на користь більших,
більш зручних з
адміністративної точки
зору каналів*

Скорочення фінансування громадянської інфраструктури послаблює цю глибинну безпеку. Це створює умови, за яких групи населення, що почуваються відчуженими, можуть і надалі залишатися непомітними для тих, хто розробляє політику, уряди можуть заявляти про інклюзивність без підтверджень, корупція та зловживання можуть залишатися без покарання, а міжнародні діячі можуть вважати, що програма охопила всю громаду, хоча насправді вона торкнулася лише її найбільш помітної частини.

Звісно, все це не означає, що програми допомоги повинні залишатися без змін. Співпраця у сфері розвитку заслуговує на ретельний аналіз. Донори повинні ставити незручні запитання щодо ефективності, залежності, бюрократії та місцевої відповідальності. Але скорочення підтримки без розуміння громадських функцій, які вона підтримує, – це не реформа. Це інституційна амнезія.

Безпека послаблюється, коли донори відмовляються від співпраці з невеликими місцевими організаціями на користь більших, більш зручних з адміністративної точки зору каналів. Потужні діячі відіграють свою роль, особливо в гуманітарних операціях та роботі на системному рівні. Але вони не можуть замінити знання, якими володіють організації, що глибоко вкорінені в громадах, мовах, питаннях потреб, гендерних відносин, неформальних мереж та місцевої історії.

Національна база даних лише вказує, що в певній місцевості мешкають люди з особливими потребами. А от чому вони не приходять на зустрічі, чому жінка не з'явилася в клініці, чому сім'я

приховує дитину, чому грошовий переказ не доходить до адресата або чому державна послуга формально доступна, проте практично нею не можна скористатися, може знати тільки місцева організація.

Все це особливо важливо під час криз. Кліматичні загрози, конфлікти, переміщення осіб, надзвичайні ситуації у сфері охорони здоров'я та економічна нестабільність не впливають на суспільства однаково. Вони поширюються через існуючі нерівності. Люди, які вже перебувають поза межами даних, послуг та процесів ухвалення рішень, часто є першими, кого не помічають, і останніми, кого враховують. Місцеве громадянське суспільство – одна з небагатьох систем, яка може помітити ситуацію, перш ніж вона перетвориться на катастрофу.

Саме через це інклюзію людей із особливими потребами не варто розглядати лише як вимогу щодо відповідності певним стандартам. Насправді це спосіб перевірити, чи справді співпраця у сфері розвитку охоплює тих, кого наявні системи найчастіше залишають поза увагою. Якщо програма не здатна залучити людей із особливими потребами, то це часто вказує на наявність серйозніших проблем: недостатнє розуміння потреб громади, недоступність комунікацій, слабку підзвітність, концентрацію влади в руках еліт або нереалістичні уявлення про те, хто на ділі може брати участь у житті громади.

*Якщо Європа прагне
вибудувати надійні
партнерства у
поляризованому світі,
вона має визнати, що
демократична стійкість
формується на місцевому
рівні поступово,
наполегливо та через
взаємодію між людьми*

У цьому сенсі організації людей із особливими потребами – частина випробування демократії на останньому етапі. Вони показують, чи дійсно права, послуги та публічні обіцянки доходять до тих, кого найлегше залишити поза увагою.

Висновок для політики очевидний. Якщо донори вирішили скорочувати бюджети, то не повинні сліпо урізати фінансування громадянського суспільства. Вони повинні захищати невелику, проте стратегічно важливу підтримку громадських організацій, зокрема організацій людей із особливими потребами, жіночих груп та інших місцевих дієвців. Вони повинні фінансувати розвиток основних потенціалів, а не лише короткострокові проекти, а також розглядати

моніторингові візити, роботу з громадами, забезпечення доступності та місцеву підзвітність як функції, що сприяють стійкості, а не як черговий пункт витрат.

Вони також повинні протистояти спокусі оцінювати ефективність винятково за розміром гранту, зручністю звітності чи швидкістю виділення коштів. Невеликий грант, наданий місцевій організації, може принести знання, які масштабна програма просто не в змозі надати. Взаємовідносини з громадою, що будувалися роками, можуть стати вирішальними, коли офіційні системи дають збій. Якщо довіру втрачено, відновити її складно.

Для європейських донорів це – не благодійність. Це – стратегічний реалізм.

Якщо Європа прагне вибудувати надійні партнерства у поляризованому світі, вона має визнати, що демократична стійкість формується на місцевому рівні поступово, наполегливо та через взаємодію між людьми. Її неможливо «увімкнути» під час кризи, якщо в попередні роки фінансування припинилося.

Питання не в тому, чи зможе Європа дозволити собі підтримку громадянського суспільства в часи кризи. Воно полягає в тому, чи зможе Європа дозволити собі зануритися в ще глибші кризи, коли дедалі менше людей здатні побачити, кого залишають поза увагою.

Переклад з англійської Ірини Савюк

Лассі Мурто

Лассі Мурто (Lassi Murto) – фінський фахівець у сфері міжнародного розвитку, захисник прав людей із особливими потребами та експерт із питань громадянського суспільства. На посаді радника з програмних та тематичних питань фундації Abilis він співпрацює з організаціями, якими керують люди з особливими потребами, та зосереджується на інклюзивному розвитку, кризостійкості та взаємозв'язку між гуманітарною допомогою, розвитком і миром, відповідаючи за роботу в Уганді та Ефіопії. Мурто також очолює організацію SMA Finland і бере

активну участь у захисті прав людей із рідкісними захворюваннями та особливими потребами на європейському рівні. Він пише як приватна особа.

